

Kategorizace prací – informace pro zaměstnavatele

Kategorizace prací vyjadřuje souhrnné hodnocení úrovně zátěže zaměstnanců factory rozhodujícími ze zdravotního hlediska o kvalitě pracovních podmínek. Provádí se na základě zhodnocení výskytu a rizikovosti faktorů, které mohou ovlivnit zdraví zaměstnanců. Při hodnocení zdravotních rizik, které je základním podkladem pro zařazení prací do kategorií, se ve smyslu vyhlášky č.432/2003 Sb., kterou se stanoví podmínky pro zařazování prací do kategorií, limitní hodnoty ukazatelů biologických expozičních testů, podmínky odběru biologického materiálu pro provádění biologických expozičních testů a náležitosti hlášení prací s azbestem a biologickými činiteli, posuzuje výskyt a míra působení 13 faktorů pracovních podmínek:

- prach
- chemické škodliviny
- hluk
- vibrace
- neionizující záření a elektromagnetické pole
- fyzická zátěž
- pracovní poloha
- zátěž teplem
- zátěž chladem
- psychická zátěž
- zřaková zátěž
- biologické činitele
- práce ve zvýšeném tlaku vzduchu

Výsledky kategorizace prací slouží jako objektivní podklad pro stanovení opatření k ochraně zdraví při práci a k omezení rizik možného poškození zdraví. Jedná se především o stanovení minimální náplně a četnosti preventivních lékařských prohlídek v rámci závodní preventivní péče a zajištění průběžného sledování expozice zaměstnanců jednotlivým rizikovým faktorům pracovních podmínek měřením. V neposlední řadě slouží hodnocení zdravotních rizik provedené v rámci kategorizace prací taktéž ke stanovení dalších opatření k ochraně zdraví při práci – technická, organizační a náhradní (určení vhodných osobních ochranných pracovních prostředků).

Ve smyslu §37 odst.1 zákona č.258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví ve znění pozdějších předpisů, se práce podle míry výskytu faktorů a jejich rizikovosti pro zdraví zařazují do čtyř kategorií:

kategorie první - práce, při nichž podle současného poznání není pravděpodobný nepříznivý vliv na zdraví

kategorie druhá - práce, při nichž lze podle současné úrovně poznání výjimečně očekávat u vnímavých jedinců nepříznivý vliv na zdraví, hygienické limity nejsou překračovány

kategorie třetí - hygienické limity jsou překračovány, opakovaně se vyskytují nemoci z povolání

kategorie čtvrtá - vysoké riziko ohrožení zdraví, které není možno vyloučit ani při používání dostupných a použitelných ochranných opatření

Mezi základní povinnosti každého zaměstnavatele v procesu ochrany zdraví při práci patří zpracovat a ve smyslu §37 odst.2 zákona č.258/2000 Sb. ve znění pozdějších předpisů předložit orgánu ochrany veřejného zdraví (hygienické službě) do 30 kalendářních dnů od zahájení výkonu prací návrh na zařazení jednotlivých prací (např. svářeč, brusič, zámečník, pekař) do kategorií podle míry rizika vyskytujících se faktorů pracovního prostředí, které mohou negativně ovlivnit zdraví zaměstnanců.

Ve smyslu §43 citovaného zákona povinnost předložení návrhu kategorizace prací platí i pro osobu, která podniká podle zvláštního právního předpisu a není zaměstnavatelem ve smyslu zvláštního právního předpisu.

Ve smyslu §37 odst.3 citovaného zákona zaměstnavatel v návrhu na zařazení prací do kategorií uvede:

- označení práce
- název a umístění pracoviště, kde je daná práce vykonávána
- výsledky hodnocení expozice fyzických osob vykonávajících danou práci jednotlivým rozhodujícím faktorům pracovních podmínek v charakteristické směně včetně výsledků měření
- délku směny, u vícesměnného provozu režim střídání směn
- návrh kategorie, do které má být práce zařazena
- počet zaměstnanců vykonávajících danou práci, z toho počet žen
- opatření přijatá k ochraně zdraví zaměstnanců vykonávajících danou práci

Ve smyslu §37 odst.2 citovaného zákona o zařazení prací do 3. nebo 4. kategorie rizika na základě předloženého návrhu rozhoduje orgán ochrany veřejného zdraví.

Práce do 2. kategorie rizika zařazuje zaměstnavatel, a to rovněž do 30 kalendářních dnů od zahájení výkonu prací. V souladu s ustanovením §37 odst.4 citovaného zákona zařazení do 2. kategorie rizika je povinen neprodleně oznámit orgánu ochrany veřejného zdraví. Součástí tohoto oznámení musí být údaje rozhodné pro toto zařazení (vyhodnocení míry rizika faktorů pracovního prostředí včetně výsledků měření).

Práce, které nebyly zaměstnavatelem zařazeny do kategorie druhé, ani nejsou uvedeny v návrhu kategorizace prací, jsou považovány za práce kategorie první.

Hygienické limity, které slouží pro hodnocení provedených měření a následně k zařazení prací do jednotlivých kategorií rizika jsou uvedeny v následujících právních předpisech:

- nařízení vlády č.178/2001 Sb., kterým se stanoví podmínky ochrany zdraví zaměstnanců při práci ve znění pozdějších předpisů
- nařízení vlády č.148/2006 Sb., o ochraně zdraví před nepříznivými účinky hluku a vibrací
- nařízení vlády č.480/2000 Sb., o ochraně zdraví před neionizujícím zářením

Zaměstnavatel je povinen rizika na pracovišti vyhledávat. To znamená vyhledávat rizikové faktory pracovního prostředí, které se na daném pracovišti vyskytují nebo mohou vyskytovat při provozování strojního vybavení a technologických procesů. Vyhledávání - objektivizace rizik - se provádí zejména měřením rizikových faktorů. Měření a vyšetření pro účely kategorizace - zařazení prací do kategorií rizika nebo změny v zařazení - může zaměstnavatel provést ve smyslu §38 citovaného zákona pouze prostřednictvím držitele osvědčení o akreditaci nebo držitele autorizace k příslušným měřením nebo vyšetřením (doklady o akreditaci nebo autorizaci musí být v návrhu kategorizace prací doloženy).

Dále musí zaměstnavatel na základě provedených měření míru rizika jednotlivých faktorů pracovního prostředí vyhodnotit. Při hodnocení se vychází z doby, po kterou je pracovník hodnocenému rizikovému faktoru vystaven (doba expozice) a z výsledků měření jednotlivých faktorů, popř. hodnocení faktorů, u nichž se měření neprovádí (psychická zátěž, zraková zátěž). Hodnotí se expozice v charakteristické směně, to je směna, která probíhá za obvyklých provozních podmínek a představuje skutečnou míru zátěže pracovníka faktorům pracovního prostředí v běžném provozu nebo v rozhodujícím období u sezónních prací. Pokud se u dané práce vyskytuje faktorů více a v různých kategoriích, stanoví se výsledná kategorie práce podle nejméně příznivě hodnoceného faktoru.

Základní právní předpisy:

- **zákon č.258/2000 Sb.**, o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- **zákon č.262/2006 Sb.**, zákoník práce
- **zákon č.309/2006 Sb.**, kterým se upravují další požadavky bezpečnosti a ochrany zdraví při práci v pracovněprávních vztazích a o zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při činnosti nebo poskytování služeb mimo pracovněprávní vztahy (zákon o zajištění dalších podmínek bezpečnosti a ochrany zdraví při práci)

Prováděcí předpisy:

- **nařízení vlády č.148/2006 Sb.**, o ochraně zdraví před nepříznivými účinky hluku a vibrací
- **nařízení vlády č. 480/2000 Sb.**, o ochraně zdraví před neionizujícím zářením
- **vyhláška č. 432/2003 Sb.**, kterou se stanoví podmínky zařazování prací do kategorií, limitní hodnoty ukazatelů biologických expozičních testů, podmínky odběru biologického materiálu pro provádění biologických expozičních testů a náležitosti hlášení prací s azbestem a biologickými činiteli
- **nařízení vlády č.178/2001 Sb.**, kterým se stanoví podmínky ochrany zdraví zaměstnanců při práci, ve znění pozdějších předpisů (novela č.523/2002 Sb., novela č.441/2004 Sb.)
- **vyhláška č.288/2003 Sb.**, kterou se stanoví práce a pracoviště zakázané těhotným ženám, kojícím ženám a matkám do konce devátého měsíce po porodu a mladistvým, a podmínky, za nichž mohou mladiství tyto práce konat z důvodu přípravy na povolání